

KASB-HUNAR TA'LIMI

Профессиональное образование
Professional education

Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal
2023-yil, 3-son

Muassislar:

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,
Pedagogik innovatsiyalar, professional ta'lim
boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta
tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti

Bosh muharrir: Z.Y.XUDAYBERDIYEV

Ijrochi direktor: H.SIROJIDDINOV

Tahrir hay'ati:

M.XOLMUXAMEDOV, R.X.JO'RAYEV,

A.Q.JALALOV, A.R.XODJABAYEV

J.SH.SHOSALIMOV, A.NABIYEV,

A.A.HASANOV, H.SIROJIDDINOV,

K.M.GULYAMOV

Jurnal 2000-yildan nashr etila boshlangan.
O'zbekiston matbuot va axborot agentligida
2007-yil 3-yanvarda qaytadan ro'yxatga olinib,
0109-raqamli guvohnoma berilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar
Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasi
tomonidan 2017 yil 29 avgustdagi 241/8 qarori
bilan Pedagogika fanlari bo'yicha dissertatsiyalar
yuzasidan asosiy ilmiy natijalarni chop etishga
tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Manzil: 100095, Toshkent sh., Olmazor tumani

Universitet ko'chasi, 2-uy

Tel.: 90-979-75-89; 94-677-90-32;

E-mail: kasbhunartalimi@mail.ru,
ksbjurnal@inbox.uz.

Nashr uchun mas'ul

H.Sirojiddinov

Shahifalovchi:

I.Sirojiddinov

Tahririyat fikri muallif nuqtai nazariga to'g'ri
kelmasligi mumkin.

Tahririyatga yuborilgan maqolalar tahrir etilmaydi
va egasiga qaytarilmaydi.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda "Kasb-hunar ta'limi"
jurnalidan olingani izohlanishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 31.03.2023-yil.

Bichimi 60x84 1/8

Bosma tabog'i 10. Adadi 60 nusxa.

Buyurtma "PROFIEDUPRESS" MChJ

bosmaxonasida chop etildi.

Korxonada manzili: Toshkent shahri, Sirg'ali tumani,
Yangi Sirg'ali ko'chasi, 18-uy

МУНДАРИЖА

Sodiqova G.G'. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ko'p ma'noli so'zlarni o'rgatishning lisoniy zaruriyati va asoslari	3
Mirzayev A.X. Chet tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi	7
Xoldarova I.V. Divergent fikrlash: xususiyatlari, rivojlanish yo'llari ...	13
Mustapaqulov S.U. Texnika oliy ta'lim muassasalarida "texnik mexanika" fanini o'qitish usullari.....	19
To'xtanazarova Z.U. Alohida ehtiyoji bor bolalarni inklyuziv ta'limga jalb etishda tibbiy-psixologik-pedagogik komissiyaning roli	24
Ashurova C.IU. Современные подходы модернизации системы профессионального образования в узбекистане	28
Ikromov M.X. "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish.....	33
Jamshid B.E. Таълимда компетентли ёндашув асосида бўлажак информатика ўқитувчиларининг касбий кўникмаларини шакллантириш воситалари.....	37
Qosimov Sh.U. Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlashda pedagogik amaliyotni tashkil etish.....	43
Kodirov M.M. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarni labdan o'qishga o'rgatish omillari	46
Xushnazarova M.N. Pedagog-tarbiyachini innovatsion faoliyatga tayyorlashning pedagogik- psixologik muammolari.....	51
Саггаркулов К. Академик лицейларда "квант физика" Бўлимни ўқитишда ўқувчиларнинг илмий дунёкарашини шакллантиришда дидактик тамойилларидан фойдаланиш.....	57
Тошпулатов Р.И. Таълим самарадорлигини оширишда оммавий очик онлайн курсларнинг ўрни	62
Султанов Б.Ф. Формирование безопасности жизнедеятельности будущего специалиста в системе профессионального образования.....	66
Raxmonov I.Y. Xalilayev B.T. Ofitserlar kasbiy faoliyatida kompetentlik va uning ahamiyati	70
Isayev N.F. Imitatsion modellashtirishni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va istiqbollari.	74
Ганиева А.З. Архитектоника управленческих компетенций руководителя доо	79
Xurramov A.J. Raqamli texnologiyalar bo'lajak o'qituvchilarning kompetentsiyalarini shakllantirish vositasi sifatida	84
Талипов Н.Х., Султонова Д., Хўжаева С. Талабаларни касбга йўналтиришда портрет композициясини ишлашнинг айрим хусусиятлари	89
Azimov D.G'. Talabalarni qo'shimcha mashg'ulotlar orqali individual ta'limga yo'naltirishning nazariy asoslari	94
G'ofurov A.U. Bo'lajak jismoniy tarbiya fani o'qituvchilarining sport turizmiga oid bilimlarini rivojlantirishning tashkiliy va ijtimoiy-pedagogik asoslari.....	98
Umarova M. M. Ijtimoiy tasavvurlar konsepsiyasi doirasida oilaviy qadriyatlarini o'rganish muammolari.....	105
Isaxanova M.E. Oilaviy ta'limning kichik yoshdagi o'quvchining o'zini o'zi qadrlashiga ta'siri	109
Менгликулов А.Х. Мактаб ёшидаги болаларни сузишга ўргатишдаги босқичининг ташкилий-методик хусусиятлари	114
Abduraxmanov Z.B. Bo'lajak muhandislarni kasbiy tayyorlashda virtual modellashtirish didaktik vosita sifatida.....	120
Imankulov N. Ta'lim tizimida steam texnologiyasidan foydalanish asoslari	127
Mardonkulov J.A. Bo'lajak informatika o'qituvchilarini metodik tayyorlashda pedagogik innovatsion jarayon mohiyati	131
Bo'ronov Sh.Sh. Ekologik kompetentlik: keng dunyoqarash va toza hayot sari yo'l	136
Xo'jamqulova N.R. Boshlang'ich sinflarda xalqaro baholash dasturlari asosida o'quvchilarda savodxonlik darajasini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari	141

Usmonov A.A. Talabalarda tadqiqot bilan bog'liq ko'nikmalarni rivojlantirishning zarurati.....	151
Muratov X.X., Isometova G.D. Oliy ta'limda talabalar darslarini ta'limiy dasturlar orqali tashkil etishning samaradorligi	156
Xayitov L., Qurbonova M. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning eshitish idroki xususiyatlari	159
Ramonova S.K. Oliy harbiy bilim yurtida elektrotexnika va elektronika asoslarini o'qitishning zamonoviy shakllari va o'qitish metodikasi	164
Valiyev A. Mamlakatimizdagi ta'lim turlarida perspektiva (markaziy proyeksiyalsh)ning o'qitilish holatiga ilmiy-tahliliy yondashuv	170
Sultonov R.O. Talabalarining loyihalash faoliyatini tashkil etishda arduino platformasida robototexnik uskunalardan foydalanish	175
Toshpulatov F.U. Bo'lajak chizmachilik o'qituvchilarida estetik ko'nikmalarni rivojlantirishning ijtimoiy – pedagogik zaruriyati	184
Gulomova N.X. Muhandislik va kompyuter grafikasi darslarida 3d printer yordamida ta'lim oluvchilarning fazoviy tasavvurini rivojlantirish	192
Ataqulova M.N., Rasulova M.G., Tog'ayeva Sh.T. Biologiya ta'limi jarayonida talabalarni kreativligini oshirishni o'rni.....	197
Tilakova M.A. Umumta'lim maktablarida imkoniyati cheklangan bolalarni o'qitish bo'yicha pedagogik jarayonni tashkil etish yo'llari.....	201
Xoliqov U.Q. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga shaxmatni o'rgatish orqali shaxsiy sifatlar va mantiqiy fikrlash darajasini baholash metodikasi.....	207
Baometov B.B., Umataliyev M.A. Talabalariga rangtasvirdan o'quv mashq - vazifalarini tashkil etishning nazariy asoslari.....	215
Эшнаев Н.Ж. Отмда замонавий мобил мутахассис тайёрлашнинг ижтимоий педагогик-психологик омиллари	221
Muratov X.X. Tasviriy san'at fanlaridan mustaqil ta'limni tashkil etish, boshqarish va nazorat qilish orqali ta'lim samaradorligiga erishish	225
Muminova G.Z. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirishda akmeologik texnologiyalarning o'rni.....	232
Abduvaliyeva N.Sh. Yuqori malakali yengil atletikachi sprinterlarni musobaqalardagi natijalari tahlili.....	237
Adizova N.B. Divergent fikrlashga oid ilmiy-nazariy tadqiqotlar masalasiga doir.....	241
Samadova S.J. Oliy harbiy ta'lim kursantlariga til o'rgatishda duch kelinadigan qiyinchiliklar.....	247
Sharipova S.F. Geometriya kursida ba'zi yasashga doir masalalarni yechish usullari.....	253

TASVIRIY SAN'AT FANLARIDAN MUSTAQIL TA'LIMNI TASHKIL ETISH, BOSHQARISH VA NAZORAT QILISH ORQALI TA'LIM SAMARADORLIGIGA ERISHISH.

MURATOV XUSAN XOLMURATOVICH

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Tasviriy san'at va dizayn kafedrası
dotsent v.b.

Annotatsiya. Tasviriy san'at fanlaridan talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etish va boshqarish mehanizmini ishlab chiqish. Elektron darsliklar, dasturiy maxsulotlar orqali tasviriy san'at fanlaridan talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish va boshqarish samaradorligiga erishish. Oliy ta'lim muassalarida tasviriy san'at ta'lim tizimidagi me'yoriy-huquqiy hujjatlar, fan dasturlarini qayta ko'rib chiqish, o'quv dasturlari mazmuniga zamonaviy ta'lim texnologiyalarini singdirish, fanlararo aloqadorlikning nazariy-metodologik asoslarni rivojlantirish hamda ta'lim oluvchilar amaliy va mustaqil faoliyatlarini takomillashtirish haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, kompetensiya, elektron ta'lim, elektron ta'lim resurslari, multimedia, multimediali o'qitish, interaktiv.

Ta'lim sohasidagi islohotlar jamiyat ravnaqi va taraqqiyotiga ijobiy ta'sir qilmoqda. Rivojlangan mamlakatlarning intellektual salohiyatini oshirish davlat ta'limi standarti, malaka talablarida qo'yilgan talablarga javob bera oladigan, yetuk, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashning muhim omili hisoblanadi. O'qitish samaradorligini oshirishda axborot texnologiyalarining joriy qilinishi ta'limda istiqbolli vazifalar yechimini ta'minlashga nisbatan dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Xalqaro kongress markazida Prezident Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida: "Yangi O'zbekiston — maktab ostonasidan, ta'lim-tarbiya tizimidan boshlanadi", degan g'oya asosida keng ko'lamlı islohotlarni amalga oshiramiz. Birinchidan, yosh avlodga bog'cha, maktab va oliygohda sifatli ta'lim-tarbiya berishni yo'lga qo'yamiz, ular jismoniy va ma'naviy sog'lom, vatanparvar insonlar bo'lib ulg'ayishi uchun barcha kuch va imkoniyatlarni safarbar etamiz. Ikkinchidan, yoshlarni zamonaviy bilim va tajribalar, milliy va umumbashariy qadriyatlar asosida mustaqil va mantiqiy fikrlaydigan,

ezgu fazilatlar egasi bo'lgan insonlar etib voyaga yetkazamiz,-deb ta'kidlab o'tdilar.

Ta'limda qanchalik murakkab bilish jarayonlarini ishtiroki talab etilishiga erishilsa, talaba shaxsini yashirish bo'lgan ichki imkoniyatlari, qobiliyat qirralari namoyon bo'ladi. Bevosita ta'lim jarayonida talaba o'zi ham ta'lim mazmunini yorituvchi sifatida faollik ko'rsatishi, muammoni ifodalashda izlanishi o'zlashtirish darajasini yuqori saviyaga ko'tarilishiga olib keladi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tantanali marosimdagi nutqida: "Hammamizga ayonki, taraqqiyotning tamal toshi ham, mamlakatni qudratli, millatni buyuk qiladigan kuch ham bu — ilm-fan, ta'lim va tarbiya dir. Ertangi kunimiz, Vatanimizning yorug' istiqboli, birinchi navbatda, ta'lim tizimi va farzandlarimizga berayotgan tarbiyamiz bilan chambarchas bog'liq. Buyuk yunon olimi Aristotelning «Vatan taqdirini yoshlar tarbiyasi hal qiladi», degan so'zlari bor".-deb aytib o'tganlar. Yosh mutaxassislarda kasbiy amaliy malaka va ko'nikmalarni shakllantirishda mustaqil ishlar, ishlab chiqarish amaliyoti va ishbilarmon o'yinlar muhim o'rin tutadi.

Metodologik o'yinlar hayotiy voqelikka eng yaqin keluvchi metod bo'lib, katta amaliy ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi ta'lim jarayonini texnologik yondashish asosida tashkil qilishi uchun pedagogik ko'nikma malakalarni mukammal egallagan bo'lishi lozim. Buning uchun talabalik davrida bo'lajak o'qituvchini pedagogik ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish talab etiladi. Ta'lim jarayonining yutuq va kamchiliklari, ta'lim natijasining sifat ko'rsatkichlari, ta'lim jarayoniga tatbiq qilinadigan pedagogik nazariyalar, zamonaviy texnologiyalarning ta'lim amaliyotini rivojlantira olish yoki ta'limning taraqqiyotiga to'sqinlik qilish darajasini aniqlashga yo'naltirilishi kerak.

Ta'lim-bu bilim, ko'nikma, qadriyatlar, axloq, e'tiqod va odatlarni egallash jarayoni. Ta'lim usullari oqitish, trening, hikoya qilish, muhokama qilish va maqsadli tadqiqotlarni o'z ichiga oladi. Trening ko'pincha o'qituvchilar rahbarligida olib boriladi, ammo talabalar o'z-o'zini o'qitish bilan ham shug'ullanishlari mumkin. Trening rasmiy yoki norasmiy sharoitda va har qanday tajriba bilan amalga oshirilishi mumkin shaxsning fikrlash, his qilish yoki harakat qilish uslubiga shakllantiruvchi ta'sir ko'rsatadigan, ta'limiy deb hisoblanishi mumkin. O'qitish metodikasi pedagogika deb ataladi. Rasmiy ta'lim odatda maktabgacha ta'limi yoki bolalar bog'chasi, boshlang'ich ta'lim, o'rta maktab, so'ngra universitet yoki kasb hunar muassasalari kabi bosqichlarga bo'linadi. Ta'lim olish davrida o'quvchi talabalar ta'limning turli hil shakllaridan foydalangan holda bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkim. Ulardan biri mustaqil ta'lim shakli bo'lib, hozirgi kunda u o'zining samaraliligi bilan boshqa ananaviy ta'lim shakllaridan farq qilmoqda. Mustaqil ta'lim-bu ta'lim shakli bo'lib, u ko'plab o'rta maktablar boshqa ta'lim muassasalari tomonidan taklif etiladi. Ba'zan bu yo'naltirilgan o'rganish deb

ataladi va bu aksariyat hollarda nazoratsiz amalga oshiriladigan ta'lim faoliyati hisoblanadi. Odatda, talaba va o'qituvchi talaba tomonidan o'qituvchi rahbarligida olib boriladigan tadqiqotlar uchun mavzuni kelishilgan miqdordagi kreditlar bo'yicha kelishib olishadi. Mustaqil tadqiqotlar yaxshi motivatsiyaga ega bo'lgan talabalarga an'anaviy akademik dasturga mos kelishi shart bo'lmagan, lekin talabani qiziqtirgan mavzuni o'rganishiga imkon beradi. Bu talabalarga maxsus materiallarni o'rganish yoki tadqiqot tajribasini olish imkonini beradi. [Хендерсон, Юан. С. 1984].

Boshlang'ich va o'rta maktablar uchun mustaqil ta'lim ba'zan iqtidorli va iste'dodli talabalarga mo'ljallangan o'quv dasturi bo'lib, u erda talaba mavzuni o'rganishi va savollarni shakllantirishi va ularga javobni mustaqil topishi kerak. Oxiroqibat, ular xulosalarini ishlab chiqadilar va taqdim etadilar. Qo'shma shtatlardagi ko'plab maktablari turli formatlarda mustaqil va uyda ta'lim olish tizimini yo'lga qo'yanlar. Masalan: onlayn, shaxsiy yoki gibril onlayn yuzma-yuz muloqot kabilar. Ushbu mustaqil o'quv dasturlari, ayniqsa, an'anaviy sinf muhitini qoniqarsiz deb biladiganlar uchun foydalidir. Masalan, mustaqil o'rganish sog'lig'i bilan bog'liq muammolari mavjud bo'lgan, intensiv ish jadvali yoki iqtidorli akademik qobiliyatlari bo'lgan o'quvchi talabalar uchun juda mos keladi. Ko'pincha, yuqori natijalarga erishgan talabalarga darsga bormasdan o'rganishlari uchun mustaqil ta'lim olish taklif etiladi. Mustaqil ta'lim o'z-o'zini o'rganish hamda mustaqil ilmiy faoliyat bilan shug'ullanish uchun foydalidir, shuningdek, talabaga mustaqil bo'lishga imkon beradi. [Кениг, Кэтрин; WJ McKeachie 1959].

Ta'lim sohasida bo'layotgan har bir o'zgarish jamiyatimiz ravnaqiga ijobiy ta'sir qilishiga shubha yo'q. Mamlakatning intellektual salohiyatini oshirish, davlat ta'lim

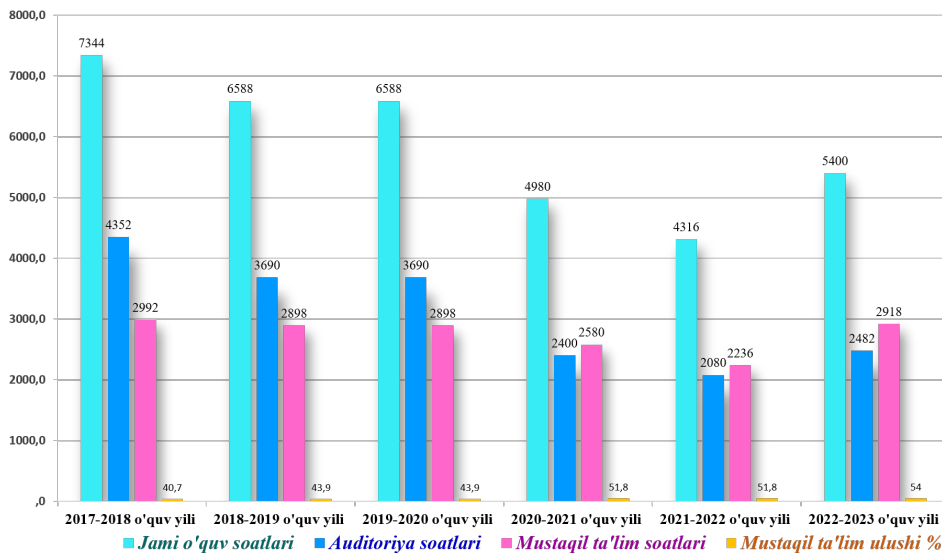
standarti talablariga javob bera oladigan, yetuk, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim omil hisoblanadi. Qaysi sohada bo‘lmasin bilimlarni mustaqil ravishda egallashga intilish – talaba faoliyatining ta‘lim muassasasidagi eng ajralib turadigan xususiyati, mustaqil o‘qib, bilim orttirish asosi hisoblanadi. Ta‘lim tizimida mustaqil bilim olish, nazorat qilish mustaqil ta‘lim olishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Mustaqil bilim olishda avvalo, talabalarda mustaqil ishlashga, erkin, ijodiy faoliyat yuritishga va eng asosiysi mustaqil fikrlashga ehtiyojni shakllantirish lozim.

“O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida” kadrlar tayyorlashdagi mavjud muammolar qatorida “Talabalarda

tanqidiy fikrlash, axborotni mustaqil izlash va tahlil qilish ko‘nikmalari shakllantirilmagan”i alohida ta‘kidlangan¹. Xalqaro talablar asosida yuqori malakali, kreativ fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan kadrlar tayyorlash strategik maqsad sifatida belgilab olindi. Talabalarni mustaqil va ijodiy faoliyatga yo‘naltirish, ularni zarur bilim va ko‘nikmalarni egallashga bo‘lgan mas‘uliyatini oshirish, oliy ta‘limda belgilangan ma‘lum bir me‘yorlarni qayta ko‘rib chiqishni taqozo etadi. Bu borada zarur qadamlar qo‘yildi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrdagi “Oliy ta‘lim muassasalarida ta‘lim jarayonini tashkil etish bilan bog‘liq tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 824-son Qarori bilan

1-jadval

60111200– Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi ta‘lim yo‘nalishining o‘quv rejasidagi soatlar miqdorining o‘quv yillari kesimida o‘zgarishi

¹ S.Mamatqulov. Mustaqil ta‘lim: tadqiqot, xorijiy tajriba va tavsiyalar. Metodik qo‘llanma. Toshkent. “Sano-Standart” 2023. 3-bet.

tasdiqlangan “Oliy ta’lim muassasalarida o‘quv jarayoniga kredit-modul tizimini joriy etish tartibi to‘g‘risida nizom”da mustaqil ishlarga ajratiladigan soatlar miqdori oshirilib, uning ulushi bakalavriatda umumiy o‘quv yuklamasining 50-60 foiz, magistraturada esa 60-70 foizni tashkil etishi belgilab qo‘yildi. Xususan, pedagogika oliy o‘quv yurtlarining 6011200-Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi ta’lim yo‘nalishida o‘quv auditoriya soatlari 1870 soatga qisqarib, mustaqil ta’lim soatlari 16,3% ga ortgan (1-jadval).

Belgilangan mazkur tartib oliy ta’lim muassasalarida talabalar mustaqil ishini samarali tashkil etish va nazorat qilish mexanizmini tubdan takomillashtirishni taqozo etmoqda.

Dunyoning yetakchi ilmiy ta’lim muassasalarida innovatsion yondashuvlar asosida talabalarni mustaqil ta’lim olishga o‘rgatish, mustaqil ta’limni tashkil etish, boshqarish va nazorat qilish zarurligi, mustaqil ta’limning amaldagi mexanizmlaridagi bo‘shliqlar, tizimdagi nomuvofiqlik kabi bir qancha muammolar bo‘yicha qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Bu o‘z navbatida talabalarda mustaqil ta’lim olish faoliyati xususiatlari, uning mohiyati, tashkil qilish tamoyillari, mazmuni va metodlari bo‘yicha mavjud yondashuvlarni yanada chuqur tadqiq qilishni taqozo qiladi. Bunda axborot kommunikatsiya texnologiyalari orqali mustaqil ta’limni tashkil etish, boshqarish o‘qitish samaradorligini oshirish hamda bo‘lajak kadrlarni iste‘molchilar talabiga muvofiq maqsadli tayyorlash pedagogik jarayonning barcha subektlari kompetensiyalarini rivojlantirish zaruratini belgilamoqda.

Respublikamizda fan, ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasiga mos ravishda talaba shaxsini kompetensiyaviy imkoniyatlarini mustaqil ta’lim orqali yanada takomillashtirish, kompetentli kadrlarning innovatsion faoliyatini dasturiy maxsulotlar,

mediatalim, interaktiv ta’lim texnologiyalarida amalga oshirish zarurati kuchaymoqda. Bu esa, oliy ta’lim muassasalarida tasviriy san’at ta’lim tizimidagi me‘yoriy-huquqiy hujjatlar, fan dasturlarini qayta ko‘rib chiqishni, o‘quv dasturlari mazmuniga zamonaviy ta’lim texnologiyalarini singdirish, fanlararo aloqadorlikning nazariy-metodologik asoslarni rivojlantirish hamda ta’lim oluvchilar amaliy va mustaqil faoliyatlarini takomillashtirishda uning tatbig‘ini oshirish muammosini har tomonlama chuqur tadqiq qilishni taqozo qilmoqda.

Muammoga doir ko‘plab ilmiy va pedagogik tadqiqotlar amalga oshirilganiga qaramay, talabalarining mustaqil fikr yuritish qobiliyatlarini rivojlantirish va ularni jahon standartlariga javob beradigan mutaxassis kadr qilib tayyorlashda mustaqil ta’limni takomillashtirish, axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etish, boshqarish, nazorat qilish hamda baholashga ahamiyat berilmagan, mexanizmlari ishlab chiqilmagan.

Tasviriy san’at fanlaridan talabalarining mustaqil ta’limini tashkil etish va boshqarishga munosabatni aniqlash maqsadida turli hududlardagi uchta OTMning 6011200-Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi ta’lim yo‘nalishi kunduzgi ta’lim shakli 2 va 3 kurs talabalari o‘rtasida so‘rovnoma o‘tkazdik. Mazkur so‘rovnomada umumiy 402 nafar respondent ishtrok etdi. Mazkur so‘rovnomadan quyidagi xulosalarga keldik:

- Talabalar mustaqil ishini nazorat qilishga ijodiy asosda yondashilmayapti. O‘quv rejalarida auditoriya soatlariga nisbatan auditoriyadan tashqari mustaqil ta’limga ko‘proq vaqt ajratilayotganiga qaramasdan, ko‘pincha bu vaqt talabalar tomonidan o‘quv faoliyatidan tashqaridagi “bo‘sh vaqt” sifatida qabul qilinmoqda. Bunda auditoriyadan tashqari mustaqil ta’limning soatlari haftalik

kesimda rejalashtirilmayotgani va nazorat qilmasligi, rag'batlantirish choralarning yetarli emasligi asosiy o'rin tutyapti. So'rovda ishtirok etgan talabalarning aksariyati mustaqil ishlar bahosining umumiy bahoga qo'shilmayotgani, ba'zi o'qituvchilargina umumiy ballga qo'shayotganini ta'kidlagani ham mustaqil ishlarni rag'batlantirish sust darajada ekanini ko'rsatadi;

- auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarni bajarishda talabalar tomonidan plagiat va o'zlashtirish holatlari keng tarqalgan hodisa bo'lib qolmoqda. Talabalar akademik halollik qoidasini buzishini tan olmoqda. Mazkur holat OTMlarda professor-o'qituvchilar tomonidan talabalarga akademik halollik borasida yetarlicha tushuntirish ishlari olib borilmayotgani hamda mustaqil ishlarni antiplagiat dasturlari orqali tekshirish amaliyotining mavjud emasligi bilan bog'liq. Mustaqil ishlarni hanuzgacha qo'lyozma shaklda qabul qilish amaliyotining saqlanib qolganligi ham mazkur muammoni yanada chuqurlashtirmoqda;

- talabalarning auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarini tashkil qilishda "oddiydan murakkabga" tamoyiliga amal qilinmayapti. Shu bilan birga, mustaqil ish mavzusi hamda usulini tanlashda talabaning qobiliyatlari va qiziqishlari hisobga olinmayapti;

- professor-o'qituvchilarning yarmidan ko'pi mustaqil ishlarni o'quv kursining faqat nazariy masalalari bilan cheklangan holda tashkil etmoqda. Nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash, talabada real amaliy muammolar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish qoniqarli holatda emas;

- professor-o'qituvchilarning yangi ilmiy manbalar bilan ishlash faolligi past darajada qolmoqda. Bu ham, o'z navbatida, talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etishda ilmiy va innovatsion bo'shliqlarni yuzaga keltiradi;

- Mustaqil ta'limni tashkil qilish,

boshqarish, nazorat qilish hamda baholashda deyarli innovatsion, interaktiv o'yinli dasturiy ta'minotlardan, axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanilmasligi ma'lum bo'ldi.

Rivojangan xorijiy OTMlarda Talaba bir hafta davomida o'rtacha 10-15 soat auditoriya darslarida, 25-30 soat auditoriyadan tashqari mustaqil ishlar bilan band bo'ladi. Professor-o'qituvchilar faoliyatini "o'qitish"dan ko'ra ko'proq "o'rgatish"ga tomon yo'naltiradi, bu esa talabalarning kasbiy o'zini o'zi takomillashtirishga bo'lgan mas'uliyatining ortishiga turtki beradi. Talabalarning mustaqil ijodiy ishlari antiplagiat orqali originalligi tekshirilib undan so'ng baholanadi. Mustaqil ta'lim topshiriqlari xususiyatiga ko'ra moslashuvchan bo'lib, ayrimlari onlayn tashkil etiladi hamda boshqariladi va bu yuqori samara beradi. Mustaqil ta'limni tashkil etish, boshqarish, nazorat qilish va baholashda o'yinli platformalar, raqamli va mediata'lim vositalaridan faol foydalanadi.

Uzoq yillar kuzatish va tajribalar hamda yuqoridagi so'rovnoma natijalari xulosalaridan kelib chiqib "Tasviriy san'at o'qitish metodikasi (Mustaqil ta'lim uchun)" nomli elektron qo'llanma tayyorladik. Mazkur elektron qo'llanma Tasviriy san'at fanlaridan mustaqil ta'limni qisman tashkil etish, boshqarish, nazorat qilish va baholash imkoniyatlarini taqdim etadi. Bunda 30 ga yaqin o'quv adabiyotlari, interaktiv audio visual rassomlar katalogi, san'atning bir qancha tur va yo'nalishida ma'lumotlar ba'zalari, tasviriy san'atning tur va janrlari haqida bo'limlar, virtual muzey videolari, mahorat darslari, youtube tarmog'iga ulanish imkoniyati, dialog tarzida yaratilgan animatsion visual o'yinli sinovlar, krossvordlar, san'at asarlarini mustaqil badiiy tahlil qilish visual topshiriqlari, tafakkurini o'stirovchi interaktiv o'yinli testlar, professor-o'qituvchi bilan bog'lansh imkoniyatlari

yaratilgan. Dasturmoslashuvchan hususiyatga ega bo'lib, onlayn va oflayn rejimda mobil qurilmalarda ham ilova sifatida ishlatish mumkin. Ahamiyatli jihatlaridan yana biri shundaki topshiriqlarning bajarilishi natijalari avtomatik baholanadi hamda fan professor-o'qituvchilarining elektron pochtagariga onlayn vaqt rejimida uzatilib turiladi.

Bu kabi raqamli ta'lim texnologiyalarini talabalar mustaqil ta'limiga keng qo'llash albatta yuqori samara beradi. Bunda talaba va professor-o'qituvchining vaqti tejiladi, vaqt, makon tanlamaydi, mustaqil ta'limi tog'ri tashkillashtiriladi, boshqariladi, baholashda shaffoflikka erishiladi.

O'quvchilarda mustaqil ta'limning tashkil etish vazifalari quyidagilardan iborat:

- 1) yangi bilimlarni mustaqil tarzda puxta o'zlashtirish ko'nikmalariga ega bo'lish;
- 2) kerakli ma'lumotlarni izlab topish, o'rganishning qulay usullari va vositalarini aniqlash;
- 3) axborot manbalari va manzillaridan samarali foydalanish;
- 4) o'quv va ilmiy adabiyotlar, me'yoriy hujjatlar bilan ishlash;
- 5) elektron o'quv adabiyotlar va ma'lumotlar banki bilan ishlash;
- 6) internet tarmog'idan maqsadli foydalanish;
- 7) berilgan topshiriqlarning ratsional yechimini belgilash;
- 8) ma'lumotlar bazasini tahlil etish;
- 9) topshiriqlarni bajarishda tizimli va ijodiy yondoshish;
- 10) o'quv xonalarida mustaqil holda ilmiy axborotlarni o'qib bilish; Amaliy mashg'ulotlarda mustaqil bajarish uchun berilgan amaliy topshiriq va mustaqil ishlarni mashg'ul o'qituvchi va guruh o'quvchilari o'rtasida himoya qila bilish hisoblanadi. Mustaqil ta'limni tashkil etishda o'quvchilarning aqliy rivojlanishiga zamin tayyorlab, bu jarayonda tanqidiy va ijodiy

fikir yuritishni shakllantirish ustuvor yonalish sanaladi.

O'quvchilarning o'quv ijodiy tayyorgarlik tizimida mutaxassislik, ixtisoslik yoki umumkasbiy o'quv fanlaridan chuqur bilim va malakalarga ega bo'lishda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarining shakllanganligi asosiy rol o'ynaydi. Mustaqil ta'lim olish ko'nikmalariga ularning o'quv adabiyotlari bilan mustaqil ishlash, mustaqil amaliy topshiriqlarni bajarish va bajargan mustaqil topshiriqni mas'ul o'qituvchi va guruh o'quvchilari oldida himoya qila bilish kabi bilim va malakalari kiradi. Mustaqil o'qishning asosiy maqsadi, talabaning o'qituvchining yordamisiz shug'ullanishi bilan emas, balki uning o'z oldiga qo'ygan maqsadiga erishish uchun yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Talabalarning mustaqil o'qish faoliyatining samaradorligi quyidagi faktorlar bilan aniqlanadi: a) talabalarning mustaqil o'qish faoliyatiga tayyorligi; b) mustaqil o'qish faoliyatini sifatli pedagogik ko'nikmalar bilan ta'minlanganligi. Talabalarning mustaqil o'qish faoliyatiga tayyorligi, quyidagi komponentalar orqali aniqlanadi: o'zida tasavvur etishni shakllantiruvchi qiymatli-motivatsion komponenta va kasbiy motivatsiya; - umumlashgan bilimlarni egallagan, kognitiv komponentalar (birinchi navbatda dunyoqarash g'oyalari va ilmiy tushunchalar) hamda umumta'lim ko'nikmalari va o'z-o'zini tashkil qilish: - shaxsning erkinlik sifatleri bilan aniqlanuvchi erkinlik komponentalari, bunda birinchi o'rinda tartib intizom, trishqoqlik, mustaqillik, talabchanlik va javobgarlikni his qilish turadi. Talabalarning mustaqil ishini pedagogik kuzatish-bu o'qituvchi tomonidan talabalarning mustaqil o'qish jarayonini ilmiy-pedagogik jihatlarini ta'minlash va o'quv vazifalarini bajarishda talabalarga amaliy yordam berishdan iboratdir. Oliy ta'limda mustaqil ta'limni yuqori saviyada tashkil

